

УДК: 34:551.583

Biblid 1451-3188, 23 (2024)

Год XXIII, бр. 85, стр. 188–207

Изворни научни рад

Рад примљен 12. 12. 2023. године

Рад одобрен 10. 1. 2024. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.85.12

РАЗВОЈ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Драгана БАРЈАКТАРЕВИЋ*

Анстракт: Полазећи од бројних конференција које су одржане под окриљем Уједињених нација и конвенција које се баве променом климе, несумњиво је да свет иде у правцу развоја права климатских промена. Уређење ове правне области захтева дефинисање појма, предмета, начела, као и места права климатских промена у правним системима држава. Да би се наведени појмови што потпуније дефинисали потребна је подробнија анализа смисла скупа правних правила која би могла потпасти под ову грану права. У ту сврху, у раду се најпре анализира појам права климатских промена, а потом се даје осврт на развој права климатских промена сагледавањем и анализом међународних уговора којима се настоји да се, на глобалном нивоу, иде у правцу смањења концентрације гасова који изазивају ефекат стаклене баште. Потом се, кроз анализу развоја права климатских промена у Европској унији, као и на националном нивоу, сагледава право климатских промена као међународно, али и као унутрашње право. У вези са правом климатских промена од велике важности јесте питање еколошке одговорности, односно одговорности за заштиту од последица климатских промена у вези које је ауторка дала приказ актуелне судске праксе. На крају анализе износи се преглед активности и нивоа припремљености и усклађености наше земље у области климатских промена, са правним тековинама Европске уније. Ауторка закључује да без обзира на постојеће недостатке у државној пракси, државе остају одговорне да се придржавају преузетих међународних обавеза и да непрекидно подижу свести о неопходности очувања здраве животне средине.

Кључне речи: Право климатских промена, Оквирна конвенција УН о промени климе, Кјото протокол, Споразум из Париза, Закон о климатским променама, еколошка одговорност.

* Агенција за енергетику Републике Србије, Београд. Е-mail: dragana.barjaktarevic@aers.rs

1) УВОД

Прошлогодишња Конференција потписница Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама из 1992. године – COP27, одржана је у Египту уз указивање на бројне проблеме као што су: хитно смањивање емисија штетних гасова, прилагођавање на неизбежне последице климатских промена, финансијска подршка и помоћ неразвијеним земљама које највише погађа климатска криза, названа као проблем „губитка и штете“.¹ Претходне конференције одржане у Глазгову (COP26), Мадриду (COP 25) итд., бавиле су се истим темама, а с циљем да се државе обавезу да стабилизују концентрације штетних гасова у атмосфери. Управо је доношење одговарајућих правних норми подстакнуто намером спречавања и ублажавања последица најважнијег изазова нашег времена – климатских промена. У вези са климатским променама, велики изазов представља усклађивање потреба за економским напретком и развојем, с једне стране, и очувањем здраве животне средине, с друге стране. У циљу успостављања и одржавања наведеног баланса континуирано се предузимају активности на проналажењу адекватних решења.

2) ПОЈАМ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Бројне су дефиниције које одређују појам „климатских промена“. Према једној од њих, климатске промене су дугорочне промене у климатским условима на нашој планети.² Према дефиницији садржаној у Оквирној конвенцији УН о промени климе, промена климе подразумева промену која је директно или индиректно условљена људским активностима које изазивају промене у саставу глобалне атмосфере, и која је суперпонирана на природна колебања климе, осматрана током упоредивих временских периода (члан 2. тачка 2).³ У домаћем стратешком документу под називом „Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године“, климатске промене се дефинишу на исти начин.⁴ Право климатских промена, посматрајући циљеве који се желе постићи одговарајућим правним нормама као и сложеност подручја регулисања, могло би се дефинисати као скуп правних норми донетих

¹ УН Самит о климатским променама – COP27. Интернет: <https://pks.rs/vesti/un-samit-o-klimatskim-promenama-cop27-7385>, 4.1.2023.

² Немања Миловић, *Водич о климатским променама*. Интернет: <https://klima101.rs/wp-content/uploads/2020/04/Klima101-Vodi%C4%8D-o-klimatskim-promenama.pdf>, 4.1.2023.

³ „Закон о потврђивању Оквирне конвенције Уједињених нација о промени климе, са анексима“, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, број 2/97.

⁴ „Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године“, *Службени гласник РС*, број 3/2017.

у циљу регулисања друштвених односа који проистичу из узрока, као и спречавања или ублажавања последица климатских промена.⁵ Према неким ауторима, право климатских промена, поред еколошке димензије, обухвата и прописе којима се уређују повезане области као што су енергетика, транспорт и друго, полазећи од тога да високе концентрације штетних гасова потичу управо из наведених сектора. Дакле, могло би се рећи да право климатских промена има широк предмет регулисања, као и да се његова материја преплиће са другим дисциплинама. Објекат заштите права климатских промена јесте климатски систем, и то: атмосфера, биосфера, хидросфера и геосфера, јер се под „климатским системом“ подразумева целина која обухвата све наведене елементе. Када је реч о правним принципима, које треба увек имати у виду приликом одлучивања у одређеној правној ствари, право климатских промена треба да обухвати принципе права животне средине и међународног права у мери у којој се они тичу климатских промена, као што су: принцип одрживог развоја, принцип „заједничке али издиференциране одговорности и одговарајућих могућности“, принцип предострожности и „дужности“ страна уговорница „да сарађују на унапређењу подстицајног и отвореног међународног економског система“, односно забрани предузимања мера које могу „да послуже као средство за производњу или неосновану дискриминацију или прикривено ограничавање међународне трговине“.⁶

3) РАЗВОЈ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Климатске промене, које представљају глобални проблем, могу се решавати једино заједничким деловањем што већег броја држава. Овде се пре свега мисли на државе које су највећи загађивачи, односно чије су индустрије испустиле у атмосферу највећу количину гасова са ефектом стаклене баште. С тим у вези, државе у развоју су веома заинтересоване да се највећи загађивачи обавезу, у форми одговарајућих међународних уговора, да ће снижавати властите емисије и одржавати их на прописаном нивоу. Међутим, у пракси се дешава управо супротно и обавезане остају махом државе у развоју за које се оправдано поставља питање на који начин и у ком обиму су допринеле загађењу животне средине и неповољним последицама климатских промена. Свакако, за област климатских промена

⁵ Александра А. Бијељак, „Изазови и развој уређења права климатских промена: да ли је дошло до конституисања самосталне гране права климатских промена на нивоу унутрашњег права?“, *Утицај еколошког ацquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, Београд, 2022.

⁶ Драгољуб Тодић, *Климатске промене у праву и реформа система управљања*, Институт за међународну политику и привреду, 2013.

може се рећи да представља један ужи део међународног права заштите животне средине, имајући у виду предмет регулисања међународног еколошког права. Када је реч о заштити атмосфере, од међународних уговора треба споменути: Конвенцију о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима,⁷ Бечку конвенцију о заштити озонског омотача из 1985. године,⁸ Монреалски протокол о супстанцама које оштећују озонски омотач,⁹ Оквирну конвенцију УН о климатским променама из 1992. године,¹⁰ Кјото протокол,¹¹ и Доха амандман на Кјото протокол.¹²

Оквирна конвенција УН о промени климе

Оквирна конвенција Уједињених нација о промени климе усвојена је 1992. године, с циљем да се постигне стабилизација концентрација гасова стаклене баште у атмосфери, на нивоу који би спречавао опасне антропогене утицаје на климатски систем. Такав ниво требало би да се постигне у временском периоду који би омогућио екосистемима да се природно прилагоде промени климе и обезбеде да не буде угрожена производња хране, а самим тиме и осигурао даљи стабилан економски развој.¹³ Индустријски развијене земље (Анекс I државе) требало би да дају највећи допринос смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште, као и да подрже напоре земаља у развоју (не-Анекс I државе), у које спада и Република Србија, пружањем разних видова финансијске помоћи у циљу стабилизације концентрације ових гасова.¹⁴ Овом Конвенцијом, у члану 17, предвиђена је

⁷ „Закон о ратификацији Конвенције о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 11/86, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 1/12 – др. пропис.

⁸ „Закон о ратификацији Бечке конвенције о заштити озонског омотача“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 1/90.

⁹ „Закон о ратификацији Монреалског протокола о супстанцама које оштећују озонски омотач“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 16/90, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, број 24/04, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, број 17/21.

¹⁰ „Закон о потврђивању Оквирне конвенције УН о промени климе, са анексима“, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, број 2/97.

¹¹ „Закон о потврђивању Кјото Протокола уз Оквирну конвенцију Уједињених нација о промени климе“, *Службени гласник РС*, бр. 88/07, 38/09, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 2/17.

¹² Доха амандман на Кјото протокол. Интернет: http://unfccc.int/files/kyoto_protocol/application/pdf/kp_doha_amendment_english.pdf, 5.1.2023.

¹³ Члан 2. „Закон о потврђивању Оквирне конвенције Уједињених нација о промени климе“, са анексима *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 2/97.

¹⁴ Оквирна конвенција УН о промени климе. Интернет: <https://www.klimatskepromene.rs/obaveze-prema-un/unfccc/>, 4.1.2023.

могућност за Стране Конвенције да усвајају протоколе уз Конвенцију и на тај начин разрађују поједина питања из овог међународног уговора. Наведену могућност стране Конвенције су искористиле усвајањем Кјото протокола.

Кјото протокол

Након доношења Оквирне конвенције Уједињених нација о промени климе, у Јапанском граду Кјоту 1997. године потписан је споразум у циљу даљег смањења емисија штетних гасова и борбе против климатских промена. Том приликом постигнут је договор да Европска унија смањи своје емисије гасова са ефектом стаклене баште за 8% у односу на 1990. годину, у првом периоду важења Кјото протокола (од 2008. до 2012. године), док се у другом периоду важења овог протокола (амандман из Дохе) обавезала на смањење емисија за 20% у односу на 1990. годину.¹⁵ Постоје мишљења да су се амандманима из Дохе само продужила неадекватна решења Кјото протокола, те да овим споразумом нису постигнути жељени резултати, иако је требао да представља кључан инструмент за успоравање климатских промена.¹⁶17 Разлог неуспеха овог протокола налази се у неиспуњавању постављених циљева од стране развијених земаља које су уједно и највећи загађивачи. Такође, Сједињене Америчке Државе (Сенат) нису ратификовале Протокол, док се Канада повукла из Протокола, односно изјавила да је не обавезује други период важења овог документа.¹⁸ Након свега десило се то да су се Протоколом, пре свега, обавезале оне земље које су одговорне тек за четвртину емисија гасова на глобалном нивоу, док су велики загађивачи још више повећали сопствене емисије. Јапан је уместо смањења повећао емисије штетних гасова, а земље попут Кине, Индије и Бразила су са убрзаним економским развојем знатно повећавале испуштање штетних гасова у атмосферу, тако да је Кина сада највећи загађивач на свету.¹⁹ Од тадашњих 25 чланица Европске уније њих 15 је уместо смањења повећало своје емисије, за разлику од осталих које су испуниле постављене циљеве, на који начин је дошло до прерасподеле терета међу тадашњим чланицама.²⁰

¹⁵ Мирјана Дреновак-Ивановић, *Право климатских промена*. Интернет: <https://www.scribd.com/presentation/456431997/Klimatske-promene-3-april-2020-pptx#>, 5.1.2023.

¹⁶ David G. Victor, *The Collapse of the Kyoto Protocol and the Struggle to Slow Global Warming*, 2001.

¹⁷ Мирјана Дреновак-Ивановић, *op. cit.*

¹⁸ Amanda M. Rosen, "The Wrong Solution at the Right Time: The Failure of the Kyoto Protocol on Climate Change", *Politics & Policy*, 15 February 2015.

¹⁹ Драган Штављанин, „Четврт века од Кјото протокола: Први корак у климатској дипломатији“, <https://www.slobodnaevropa.org/a/cetvrt-veka-od-kjoto-protokola-klimatske-promene-/32169409.html>, 5.1.2023.

²⁰ Denny A. Ellerman, Paul L. Jaskow, *The European Union's Emissions Trading System in perspective*, Massachusetts Institute of Technology, May 2008.

Споразум из Париза

Оквирна конвенција УН о промени климе и Кјото протокол представљају зачетке правне регулативе донете с циљем покушаја суочавања и проналажења одговарајућих инструмената у борби против климатских промена. Међутим, имајући у виду да су учинци ових докумената били скромни, у Паризу је 2015. године дошло до усвајања новог климатског споразума. Париски споразум је донет с циљем да се задржи повећање глобалне просечне температуре знатно испод 2°C у односу на преиндустријски период, коју границу не би требало прећи. Данас, међутим, планета је топлија за један степен.²¹ У независној научној анализи сачињеној од стране *Climation Action Tracker*, која прати предузете мере везано за испуњење циљева постављених Париским споразумом, наводи се да би Земља до 2100. године, уколико се не предузму одговарајуће активности, могла да се загреје за 3,6°C што увелико премашује безбедан ниво загревања.²² У Извештају Уједињених нација о напорима држава да смање своје емисије, објављеном 2020. године, указано је да упркос кратком паду емисије угљен-диоксида изазваном пандемијом COVID-19 свет и даље иде ка порасту температуре за више од 3°C у овом веку, што је далеко изнад циљева утврђених Париским споразумом (на знатно испод 2°C и тежње ка 1,5°C).²³ Анализирајући Париски споразум бројни аутори указују на велики значај овог међународног уговора, али и на његове слабости и отворена питања у вези са правичном расподелом терета, односно уделом свих држава у борби против климатских промена. Наведено је значајно с обзиром на различит удео држава у настанку штетних последица и, с тим у вези, потребу за предузимањем одговарајућих мера у циљу њихове елиминације, што се своди на питање одговорности за тренутно стање (посебно полазећи од питања цене климатских промена и трошкова примене). Када се посматрају наша земља и државе у окружењу, процене говоре о високом нивоу угрожености услед промена климе.²⁴

²¹ Немања Миловић, „Париски споразум пет година касније – успех или промашај?“, Интернет: <https://klima101.rs/pariski-sporazum-pet-godina-kasnije-uspeh-ili-promasaj/>, 6.1.2023.

²² „Paris Agreement turning point“, *Climation Action Tracker*. Интернет: https://climateactiontracker.org/documents/829/CAT_2020-12-01_Briefing_GlobalUpdate_Paris5Years_Dec2020.pdf, 6.1.2023.

²³ „Emissions Gap Report“, UNEP Copenhagen Climate Centre. Интернет: <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2020>, 6.1.2023.

²⁴ Драгољуб Тодић, „Климатска правда и Париски споразум о клими у светлу циљева смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште“, стр. 468–498. Интернет: <http://repositorijum.diplomacy.bg.ac.rs/615/>, 9.1.2023.

4) РАЗВОЈ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА У ЕУ

Анализом прописа којима се регулише област климатских промена на нивоу Европске уније долази се до закључка да су прве активности у правцу развоја права климатских промена започете крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 20. века, упоредо са јачањем свести о значају овог проблема.²⁵ Деловање Европске уније на овом пољу треба посматрати кроз призму свеукупности места и улоге ове организације у савременим међународним односима. При томе, треба поћи од удела Европске уније у укупним светским емисијама гасова са ефектом стаклене баште, почев од 1990. године која се узима за базну годину у односу на коју се врше поређења нивоа емисија и предузетих активности у правцу испуњења постављених циљева и обавеза преузетих одговарајућим споразумима. За сагледавање улоге и активности Европске уније у области климатских промена треба поћи од чињенице да је ЕУ релативно велики емитер гасова са ефектом стаклене баште, при чему су две највеће чланице, Велика Британија и Немачка, одговорне за скоро једну трећину укупних емисија у оквиру ЕУ-27, док су Италија и Француска одговорне за преосталу четвртину ових емисија.²⁶

Директива 2003/87/ЕС

Директива 2003/87/ЕС представља важан инструмент политике Европске уније у области климатских промена.²⁷ Овом Директивом успостављен је систем трговине емисионим јединицама гасова са ефектом стаклене баште унутар Заједнице, као и поступак издавања дозвола за емисије гасова стаклене баште које потичу из постројења која у вршењу своје делатности испуштају наведене емисије. Овај пропис донет је у циљу промовисања смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште, на исплатив и економичан начин, а примењује се на емисије које проистичу од обављања делатности које су наведене у Прилогу I ове Директиве (делатности из сектора енергетике, делатности производње или прераде гвожђа и челика, производње минерала и остале делатности), као и на гасове са ефектом стаклене баште наведене у Прилогу II Директиве (угљен-диоксид, метан, азотни оксид, флуороугљиководоници, перфлуороугљици и сумпоров

²⁵ Andrew Jordan, Tim Rayner, *The evolution of climate policy in the European Union*, Cambridge University Press, 2010, pp. 52–80.

²⁶ Драгољуб Тодић, *Климатске промене у праву и реформа система управљања*, *op. cit.*

²⁷ Martin Cames, Matthes, Felix Chr Matthes, Healy Sean, *Functioning of the ETS and the flexible mechanisms*, European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department: Economic and Scientific Policy, Brussels, 2011, pp. 6–15.

хексафлуорид).²⁸ Предметна Директива измењена је и допуњена Директивом 2004/101/ЕС о успостављању система трговања за емисионе јединице гасова стаклене баште унутар Заједнице, с обзиром на механизме Кјото протокола,²⁹ затим Директивом 2008/101/ЕС о измени Директиве 2003/87/ЕС у циљу укључивања ваздухопловних активности у трговински систем, а потом и Директивом 2009/29/ЕС о изменама и допунама Директиве 2003/87/ЕС у циљу побољшања и проширења трговинског система Заједнице.³⁰ Од осталих прописа Европске уније који се односе на област климатских промена треба споменути и Уредбу 2018/842 Европског Парламента и Савета од 30. маја 2018. године о обавезујућем годишњем смањењу емисије гасова стаклене баште у државама чланицама од 2021. до 2030. године, којим се доприноси мерама у области климе за испуњавање обавеза из Париског споразума. Предмет ове Уредбе је утврђивање обавеза држава чланица у вези са њиховим минималним доприносом за наведени период, како би се испунили циљеви утврђени Париским споразумом, као и циљ Европске уније да смањи емисије гасова са ефектом стаклене баште који потичу са њене територије за 30%, у поређењу са нивоима емисија који су постојали у 2005. години.³¹

5) РАЗВОЈ УНУТРАШЊЕГ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Усвајањем Закона о климатским променама наша земља исказала је спремност за усклађивањем еколошких прописа Републике Србије са еколошким прописима Европске уније, али и са ратификованим међународним споразумима из области климатских промена. Доношењем овог Закона успостављен је правни оквир за развој права климатских

²⁸ "Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/ECW", *Official Journal* L 275, pp. 32–46.

²⁹ "Directive 2004/101/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 amending Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community, in respect of the Kyoto Protocol's project mechanisms", *Official Journal* L 338, pp. 18–23.

³⁰ "Directive 2008/101/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 amending Directive 2003/87/EC so as to include aviation activities in the scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community", *Official Journal* L 8, pp. 3–21; "Directive 2009/29/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 amending Directive 2003/87/EC so as to improve and extend the greenhouse gas emission allowance trading scheme of the Community", *Official Journal* L 140, pp. 63–87.

³¹ "Regulation (EU) 2018/842 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on binding annual greenhouse gas emission reductions by Member States from 2021 to 2030 contributing to climate action to meet commitments under the Paris Agreement and amending Regulation (EU) No 525/2013", *Official Journal* L 156, pp. 26–42.

промена код нас и учињен је важан корак у правцу пружања доприноса у борби против климатских промена.³² Имајући у виду да се према појединим прогнозама очекује пораст температуре за 3 до 5°C до краја овог века, у односу на тренутне температуре, поједини аутори сматрају да ће негативни утицаји промене климе (повећане падавине, велике суше и др.) нарочито погодити нашу земљу. Званичне пројекције показују да ће до краја века у Србији доћи до промена у количини падавина од +20% до -20%, са дужим сушним периодима.³³ Из тог разлога, усвајање одговарајућих прописа из области климатских промена требало би да има за циљ стварање адекватног правног оквира, способног да одговори на предстојеће изазове.³⁴

Закон о климатским променама

Закон о климатским променама ступио је на снагу 31.3.2021. године, с циљем успостављања система за мониторинг и извештавање о емисијама гасова са ефектом стаклене баште које су изазване људским активностима, као и верификације информација о испуњавању обавеза преузетих међународним споразумима којима се регулише област климатских промена.³⁵ Уставни основ за доношење овог закона садржан је у члану 97. тачка 9. Устава Републике Србије, по коме Република Србија уређује и обезбеђује одрживи развој, систем заштите и унапређења животне средине, док се разлози за доношење овог закона састоје у испуњавању обавеза према Париском споразуму и Оквирној конвенцији УН о климатским променама, успостављању система за смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште и усклађивању еколошког права у Србији са еколошким правним тековинама.³⁶ Овим законом уводи се поступак за издавање дозвола оператеру за постројења која у обављању делатности емитују гасове са

³² Андреја Милошевић, „Развој права климатских промена у Републици Србији након усвајања Закона о климатским променама“, *Утицај еколошког ацquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, Београд, 2022.

³³ Други извештај Републике Србије према Оквирној конвенцији Уједињених нација о промени климе, Министарство заштите животне средине (2017). Интернет: https://www.klimatske-promene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klime-SNC_Srbija.pdf, 10.1.2023.

³⁴ Владимир Ђурђевић, Ана Вуковић, Мирјам Вујадиновић Мандић, „Осмотрене промене климе и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија“, Програм Уједињених нација за развој, 2018.

³⁵ „Закон о климатским променама“, *Службени гласник РС*, број 26/21.

³⁶ „Устав Републике Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021; „Закон о климатским променама“, *Службени гласник РС*, број 26/21. Интернет: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/2021/337-21%20-%20Lat.pdf, 10.1.2023.

ефектом стаклене баште, што је неопходан услов за успостављање система за смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште. Поступак за издавање дозволе покреће се захтевом оператера који он подноси надлежном министарству, и уз који прилаже потребне податке. Уколико је поднети захтев неуредан, оператер се позива да такав захтев уреди, а у случају да захтев садржи све прописане податке доставља се Агенцији за заштиту животне средине која треба да оцени достављени план мониторинга емисија загађујућих материја из постројења и о томе сачини извештај. Позитивна оцена Агенције представља основ за издавање дозволе од стране надлежног министарства. Издата дозвола подлеже ревизији на сваких пет година, а може се и изменити у случају да у периоду важења дозволе дође до одређених промена везано за обављање активности за коју је добијена дозвола (промена капацитета постројења, врсте активности и др.).³⁷ Надзор над применом Закона о климатским променама врши Министарство заштите животне средине Републике Србије, преко инспектора за заштиту животне средине, затим Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије, преко ваздухопловних инспектора, као и Министарство унутрашње и спољне трговине Републике Србије, преко тржишних инспектора.³⁸

6) ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ОД ПОСЛЕДИЦА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА

Питање одговорности за штету од последица климатских промена, односно ко је и на који начин одговоран за овај вид штете, покренуло је питање еколошке одговорности. Још је Законом о облигационим односима, у члану 156. који носи наслов „Захтев да се уклони опасност штете“, уведена судска заштита од извора опасности који прети неодређеном броју лица. Другим речима, овим чланом је нормирано право на покретање еколошке тужбе, чија је основна улога превентивно поступање против штетних делатности по животну средину.³⁹ Чланом 156. став 1. Закона о облигационим односима прописано је да свако може захтевати од другог да уклони извор опасности од кога прети знатнија штета њему или неодређеном броју лица, као и да се уздржи од делатности од које произлази узнемиравање или опасност штете, ако се настанак узнемиравања или штете

³⁷ Чл. 25–32. Закона о климатским променама.

³⁸ Члан 67. Закон о климатским променама.

³⁹ Стеван Лилић, Мирјана Дреновак-Ивановић, *Еколошко право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014.

⁴⁰ „Закон о облигационим односима“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89-УС, 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, 22/99 – др. пропис, 23/99 – исправка, 35/99 – др. пропис, 44/99 – др. пропис, *Службени гласник РС*, бр. 18/20.

не може спречити одговарајућим мерама. Ставом 3. истог члана прописано је да ако штета настане у обављању општекорисне делатности за коју је добијена дозвола надлежног органа, може се захтевати само накнада штете која прелази нормалне границе.⁴⁰ Дакле, еколошка одговорност је, поред правне и моралне одговорности, једна од најважнијих видова одговорности за заштиту од климатских промена чија је функција да утиче на подизање нивоа еколошке свести и еколошке културе.⁴¹ По питању врста одговорности за штету, објективна одговорност је далеко значајнији правни институт у поступцима који за предмет имају заштиту животне средине, у односу на субјективну одговорност за штету, јер полази од претпоставке узрочности што је повољније за тужиоца.⁴² Код примене института објективне одговорности на тужиоцу је терет доказивања постојање штете и чињенице да штетник обавља опасну делатност или да је ималац опасне ствари, док се тужени може ослободити одговорности једино уколико докаже да је стварни узрок штете виша сила, радња оштећеног или радња трећег лица.⁴³

Случај Ургенда

Пресуда у спору „Ургенда“ против холандске Владе представља велики помак и прекретницу у настојањима грађана да заштите своје право на живот у здравој животној средини. Наиме, ова парница је покренута тужбом холандске фондације „Ургенда“ која је поднета у име девет стотина грађана, а против холандске Владе, са тврдњом да се холандска Влада немарно односи према последицама климатских промена, па самим тиме и према својим грађанима.⁴⁴ Доносећи пресуду у овом спору, Окружни суд у Хагу прогласио је државу одговорном за непредузимање одговарајућих мера да заштити становнике Холандије од штетности испуштања загађујућих материја у ваздух, те је наложио смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште на територији Холандије за најмање 25% до 2020. године, сходно петом извештају процене међудржавног панела о климатским променама.⁴⁵ Истовремено, послата је јасна порука владама других држава да не могу

⁴¹ Данило Вукмиров, „Климатске промене и еколошка одговорност“, *Утицај еколошког acquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, 2022.

⁴² Члан 173. Закона о облигационим односима.

⁴³ Члан 177. Закона о облигационим односима.

⁴⁴ М. Drenovak-Ivanović, „Standing in Environmental Law after Urgenda, Juliana and COVID-19 Crises“, International Scientific Conference EU 2020 – Lessons from the Past and Solutions for the Future“, in Osijek, 10–11 September 2020, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.

⁴⁵ Пети извештај процене међудржавног панела о климатским променама. Интернет: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/>, 11.1.2023.

остати пасивне по питању предузимања одговарајућих мера у правцу спречавања климатских промена. У противном, суд ће их приморати да то чине тако што ће и у будућим споровима који се тичу заштите људских права пружати заштиту грађанима јер су они најмање одговорни за настала загађења. Своју одлуку у овом спору суд је засновао на осло принципима, правним ставовима из различитих области права, укључујући и људска права, као и на научним сазнањима међународног панела о климатским променама, односно оцени научника и стручњака из целог света који су укључени у рад овог панела.⁴⁶

7) СВЕСТ О НЕЖНОСТИ ЗАШТИТЕ И ОЧУВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Еколошка свест, као свесност човека о потреби очувања здраве животне средине и деловања у том правцу, сазрела је упоредо са спознајом да људи нису неограничени господари природе и да свако нарушавање еколошке равнотеже у природи, које је изазвано човековом делатношћу, може угрозити услове живота на Земљи.⁴⁷ Појам еколошке свести у литератури широко је одређен. Наиме, под овим појмом подразумева се заштита природних вредности и поштовање животног простора који деле људи заједно са свим осталим живим бићима. Да би се заштитила и очувала природа, имајући у виду зависност живих бића од природних ресурса, с једне стране, и неконтролисано исцрпљивање природних вредности (вода, шума, и др.), с друге стране, потребно је континуирано подизање еколошке свести.⁴⁸ Појмом еколошке свести бавио се, између осталих, и социолог Данило Ж. Марковић. Према овом социологу, еколошка свест обухвата сазнања о променама у природи и могућим начинима решавања еколошких проблема, сазнања о потреби одржавања еколошке равнотеже, као и спремност појединаца и група на предузимање акција у циљу заштите природе.⁴⁹

8) ПОГЛАВЉЕ 27 – ПРЕГЛЕД ПОСТИГНУТОГ НАПРЕТКА

Полазећи од тога да право Европске уније садржи и одредбе које се тичу климатских промена, то је у Извештају Комисије за 2021. годину, у оквиру

⁴⁶ „Да ли су државе правно обавезне да заштите своје грађане од последица климатских промена?“. Интернет: <https://sr.globalvoices.org/2016/12/da-li-su-drzave-pravno-obavezne-dazastite-svoje-gradane-od-posledica-klimatskih-promena/>, 10.1.2023.

⁴⁷ Данило Ж. Марковић, *Социјална екологија*, Завод за уџбенике Београд, 2015.

⁴⁸ „Шта је еколошка свест? Како створити еколошку свест?“, 2021. Интернет: <https://sr.rayhaber.com/2021/11/cevre-bilinci-nedir-cevre-bilinci-nasil-olusturulur/>, 9.1.2023.

⁴⁹ Данило Ж. Марковић, *op. cit.*; Данило Вукмиров, *op. cit.*

Поглавља 27 – Животна средина и климатске промене, наведено је да је Србија учинила изванредан напредак у овој области, усвајањем Закона о климатским променама, али да се налази у почетној фази по питању спровођења правних прописа у области климатских промена. Оно што предстоји као будућа обавеза за нашу земљу јесте увођење инструмената за опорезивање емисија CO₂, постепено укидање субвенција за угља и постепено укидање угља, на који начин би се требало ићи у правцу испуњења преузетих обавеза и постизања климатске неутралности. У закључку који се наводи у оквиру овог поглавља истиче се да наша земља треба да предузима даље активности у правцу побољшања својих административних и техничких капацитета и преласка на зелену енергију, односно у правцу диверсификације извора енергије и развоја обновљивих извора енергије. Такође, у поменутом Извештају се наводи да није завршен рад на усклађивању са законодавством које се односи на праћење, извештавање и верификацију емисија гасова са ефектом стаклене баште у складу са системом ЕУ за трговину емисионим јединицама и Уредбом о заједничком напору на смањењу емисија.⁵⁰ Наиме, Поглавље 27 представља веома обимно поглавље преговора, те су за испуњење постављених циљева потребна значајна финансијска средства, као и одговарајућа инфраструктура и свест јавности о значају и важности ове области.⁵¹

9) ДА ЛИ ЈЕ ПРАВО КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА САМОСТАЛНА ГРАНА ПРАВА?

Питање самосталности права климатских промена захтева утврђивање свих неопходних елемената који чине једну грану права, као што су: појам, предмет, извори, начела и место једне гране права у правном систему.⁵² Може се рећи да под појам „право климатских промена“ потпадају правне норме које уређују односе који настају као последица промене климе, било да су условљени овом променом или је условљавају. Ови односи могу настати поводом емисије штетних гасова, као и поводом последица које ове емисије могу изазвати.⁵³ При томе, веома је тешко доказати узрочну везу између загађивача, односно извора загађења и оштећеног, имајући у виду да

⁵⁰ Serbia 2022 Report. Интернет: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf>, 4.1.2022.

⁵¹ Petar Vuković, "The Overview of Chapter 27 – Environment and Climate Change in Serbia-EU Accession Negotiations", *Uticaj ekološkog acquis-ja na razvoj ekološkog prava u Srbiji*, zbornik radova, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo, 2022.

⁵² Бранислава Лепотић Ковачевић, „Право енергетике као посебна област права“, *Правни живот*, 2011, стр. 610.

⁵³ М. Drenovak-Ivanović, *op. cit.*

последнице нису одмах видљиве те да је најчешће потребно да протекне извесно време од саме емисије до настанка штетних последица које су њоме проузроковане.⁵⁴ Шире посматрано, под предмет регулисања права климатских промена потпадају друштвени односи који се тичу климатских промена, док би се под уже одређење могли подвести појмови као што су: промена климе, климатски систем и гасови са ефектом стаклене баште.⁵⁵ Другим речима, предмет заштите права климатских промена јесте клима као просечна и крајња варијација времена изнад неког места или подручја Земљине површине, према метеоролошким подацима од 10, 20, 30 до 100 година као и интеракција између наведених елемената.⁵⁶ Имајући у виду да је право климатских промена тренутно у фази развоја, листа начела, поред начела која су обухваћена међународним правом заштите животне средине (начело предострожности, начело сарадње, начело узимања у обзир специфичности земаља у развоју и др.) за сада остаје отворена.⁵⁷ У вези са питањем места права климатских промена у правном систему, може се рећи да се оно посматра кроз призму међународног права заштите животне средине чији су извори, између осталих, и Кјото протокол, Доха амандман на Кјото Протокол и Париски споразум. Када се говори о унутрашњем праву климатских промена, од правних извора треба поменути Закон о климатским променама. Такође, у вези са унутрашњим правом климатских промена, може се рећи да је оно јавно право (имајући у виду да се њиме штите општи интереси и да се држава појављује као носилац власти), затим материјално и објективно право (јер се примењује на све субјекте који се налазе под јурисдикцијом једне државе).⁵⁸ На питање – да ли је право климатских промена самостална грана права или не – одговор би за сада био одричан, имајући у виду још увек недовољно јасну визију у ком правцу ће се кретати ова област, како на међународном тако и на унутрашњем нивоу.

⁵⁴ Brunnee, J., Goldberg, S., Lord QC R., Rajamani R, Overview of legal issues relevant to climate change, In Lord Richard, Goldberg Silke, Rajamani Lavanya, Brunnee Jutta (Eds), *Climate Change Liability: Transnational law and practice*, Cambridge University Press, 2011, p. 26.

⁵⁵ Драгољуб Тодић, *Где су границе климатских промена*, Институт за међународну политику и привреду, 2019, стр. 41–60.

⁵⁶ Вида Чок, „Право животне средине и клима“, *Правни и економски изазови климатских промена*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, 2011, стр. 52–65; А. Бијељац, „Изазови и развој уређења права климатских промена: да ли је дошло до конституисања самосталне гране права климатских промена на нивоу унутрашњег права?“, *Утицај еколошког *acquis*-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, 2022.

⁵⁷ Драгољуб Тодић, „Климатске промене и одговорност у међународном праву и праву Европске уније“, *Правни живот*, 2011, стр. 538.

⁵⁸ А. Бијељац, *op. cit.*

10) ОДНОС ИЗМЕЂУ ПРАВА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА И ПРАВА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сагледавање односа између права климатских промена и права заштите животне средине захтева најпре утврђивање садржине оба наведена појма. Наиме, веома је компликовано одредити јасне границе појма „животна средина“, односно утврђивање области које потпадају под овај појам, а то су, пре свега, климатске промене, заштита озонског омотача, заштита биодиверзитета, управљање отпадом, и др.⁵⁹ С друге стране, иако су климатске промене обухваћене појмом животне средине, а право климатских промена одређено садржајем и оквиром права животне средине, постоји потреба за разграничењем и разликовањем ових појмова. Стога, ако појам животна средина чине природне и створене вредности, као и међусобни односи између различитих чинилаца који „чине окружење, односно простор и услове за живот“, заједнички елементи обе групе прописа могли би бити сви они међународни уговори и национални прописи који се односе на заштиту атмосфере, биодиверзитет, десертификацију, водне ресурсе и друге вредности.⁶⁰ Дакле, код покушаја да се конкретно одреде границе између права климатских промена и права заштите животне средине могли би се анализирати правни извори који се односе на прописе у области климатских промена и правни извори који потпадају под област права заштите животне средине, а затим и тумачити и анализирати битни појмови.⁶¹ С тим у вези, може се закључити да се код покушаја да се утврде јасне границе права климатских промена увиђа да оне постају све шире, те да их није могуће прецизно одредити. Тумачењем и анализом релевантних међународних уговора и појмова, који су у њима садржани, долази се до закључка да за сада нема прецизног одговора на питање садржине права климатских промена.⁶²

11) ИЗВОРИ

- Бијељак, Александра, „Изазови и развој уређења права климатских промена: да ли је дошло до конституисања самосталне гране права климатских промена на нивоу унутрашњег права?“, *Утицај еколошког ацquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, 2022.

⁵⁹ Драгољуб Тодић, *Климатске промене у праву и реформа система управљања*, op. cit., стр. 63–66.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Драгољуб Тодић, „Где су границе права климатских промена“, Зборник радова правног факултета у Нишу, бр. 83, 2019, стр. 54–55.

- Cames Matthes, Martin, Matthes, Felix Chr, Sean, Healy, *Functioning of the ETS and the flexible mechanisms*, European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department : Economic and Scientific Policy, Brussels, 2011.
- Чок, Вида, „Право животне средине и клима“, *Правни и економски изазови климатских промена*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, 2011.
- „Да ли су државе правно обавезне да заштите своје грађане од последица климатских промена?“. Интернет: <https://sr.globalvoices.org/2016/12/dali-su-drzave-pravno-obavezne-da-zastite-svoje-gradane-od-posledica-klimatskih-promena/>, 10.1.2023
- “Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/ECW”, *Official Journal L 275*.
- “Directive 2004/101/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 amending Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community, in respect of the Kyoto Protocol’s project mechanisms”, *Official Journal L 338*.
- “Directive 2008/101/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 amending Directive 2003/87/EC so as to include aviation activities in the scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community”, *Official Journal L 8*.
- “Directive 2009/29/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 amending Directive 2003/87/EC so as to improve and extend the greenhouse gas emission allowance trading scheme of the Community”, *Official Journal L 140*.
- “Emissions Gap Report”, UNEP Copenhagen Climate Centre. Интернет: <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2020>, 6.1.2023.
- „Доха амандман на Кјото протокол“, Интернет: http://unfccc.int/files/kyoto_protocol/application/pdf/kp_doha_amendment_english.pdf, 05.01.2023.
- Drenovak-Ivanović, Mirjana, “Standing in Environmental Law after Urgenda, Juliana and COVID-19 Crises”, International Scientific Conference EU 2020 – Lessons from the Past and Solutions for the Future” in Osijek, 10–11 September 2020, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.
- Дреновак-Ивановић, Мирјана, *Право климатских промена*. Интернет: <https://www.scribd.com/presentation/456431997/Klimatske-promene-3-april-2020-pptx#>, 5.1.2023.
- Други извештај Републике Србије према Оквирној конвенцији Уједињених нација о промени климе, Министарство заштите животне

- средине (2017). Интернет: https://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klime-SNC_Srbija.pdf, 10.1.2023.
- Бурђевић, Владимир, Вуковић, Ана, Вујадиновић Мандић, Мирјам, „Осмотрене промене климе и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија“, Програм Уједињених нација за развој, 2018.
 - Ellerman, Denny A., Jaskow, Paul L., *The European Union's Emissions Trading System in perspective*, Massachusetts Institute of Technology, May 2008.
 - Goldberg, Brunnee, J. S., R. Lord QC, R. , Rajamani, Overview of legal issues relevant to climate change, In Lord Richard, Goldberg Silke, Rajamani Lavanya, Brunnee Jutta (Eds), *Climate Change Liability: Transnational law and practice*, Cambridge University Press, 2011.
 - Jordan, Andrew, Rayner, Tim, *The evolution of climate policy in the European Union*, Cambridge University Press, 2010.
 - Лепотић Ковачевић, Бранислава, „Право енергетике као посебна област права“, *Правни живот*, 2011.
 - Лилић, Стеван, Дреновак-Ивановић, Мирјана, *Еколошко право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014.
 - Марковић, Данило Ж., *Социјална екологија*, Завод за уџбенике Београд, 2015.
 - Миловић, Немања, „Париски споразум пет година касније – успех или промашај?“. Интернет: <https://klima101.rs/pariski-sporazum-pet-godina-kasnije-uspeh-ili-promasaj/>, 6.1.2023.
 - Миловић, Немања, *Водич о климатским променама*. Интернет: <https://klima101.rs/wp-content/uploads/2020/04/Klima101-Vodi%C4%8D-o-klimatskim-promenama.pdf>, 4.1.2023.
 - Милошевић, Андреја, „Развој права климатских промена у Републици Србији након усвајања Закона о климатским променама“, *Утицај еколошког acquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, Београд, 2022.
 - Оквирна конвенција УН о промени климе. Интернет: <https://www.klimatskepromene.rs/obaveze-prema-un/unfccc/>, 4.1.2023.
 - “Paris Agreement turning point”, Climation Action Tracker. Интернет: https://climateactiontracker.org/documents/829/CAT_2020-12-01_Briefing_GlobalUpdate_Paris5Years_Dec2020.pdf, 6.1.2023.
 - Пети извештај процене међудржавног панела о климатским променама. Интернет: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/>, 11.1.2023.

- “Regulation (EU) 2018/842 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on binding annual greenhouse gas emission reductions by Member States from 2021 to 2030 contributing to climate action to meet commitments under the Paris Agreement and amending Regulation (EU) No 525/2013”, *Official Journal L* 156.
- Rosen, Amanda M., “The Wrong Solution at the Right Time: The Failure of the Kyoto Protocol on Climate Change”, *Politics & Policy*, 15 february 2015.
- „Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године“, *Службени гласник РС*, број 3/2017.
- „Шта је еколошка свест? Како створити еколошку свест?“, 2021, Интернет: <https://sr.rayhaber.com/2021/11/cevre-bilinci-nedir-cevre-bilinci-nasil-olusturulur/>, 09.01.2023.
- Штављанин, Драган, „Четврт века од Кјото протокола: Први корак у климатској дипломатији“, <https://www.slobodnaevropa.org/a/cetvrt-veka-od-kjoto-protokola-klimatske-promene-/32169409.html>, 5.1.2023.
- Тодић, Драгољуб, *Где су границе климатских промена*, Институт за међународну политику и привреду, 2019.
- Тодић, Драгољуб, „Где су границе права климатских промена“, Зборник радова правног факултета у Нишу, бр. 83, 2019.
- Тодић, Драгољуб, „Климатска правда и Париски споразум о клими у светлу циљева смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште“. Интернет: <http://repositorijum.diplomacy.bg.ac.rs/615/>, 9.1.2023.
- Тодић, Драгољуб, „Климатске промене и одговорност у међународном праву и праву Европске уније“, *Правни живот*, 2011.
- Тодић, Драгољуб, *Климатске промене у праву и реформа система управљања*, Институт за међународну политику и привреду, 2013.
- „Устав Републике Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021.
- УН Самит о климатским променама – COP27. Интернет: <https://pks.rs/vesti/un-samit-o-klimatskim-promenama-cop27-7385>, 4.1.2023.
- Victor, David G., *The Collapse of the Kyoto Protocol and the Struggle to Slow Global Warming*, 2001.
- Vuković, Petar, “The Overview of Chapter 27 – Environment and Climate Change in Serbia – EU Accession Negotiations“, *Uticaј еколошког acquis-ја на развој еколошког права у Србији*, зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, 2022.
- Вукмиров, Данило, „Климатске промене и еколошка одговорност“, *Утицај еколошког acquis-ја на развој еколошког права у Србији*, Зборник радова, Универзитет у Београду – Правни факултет, Центар за издаваштво, 2022.

- „Закон о климатским променама“, *Службени гласник РС*, број 26/21.
- „Закон о облигационим односима“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89-УС, 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, 22/99 - др. пропис, 23/99 - исправка, 35/99 - др. пропис, 44/99 - др. пропис, *Службени гласник РС*, бр. 18/20.
- „Закон о потврђивању Кјото Протокола уз Оквирну конвенцију Уједињених нација о промени климе“, *Службени гласник РС*, бр. 88/07, 38/09, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 2/17.
- „Закон о потврђивању Оквирне конвенције Уједињених нација о промени климе, са анексима“, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, број 2/97.
- „Закон о ратификацији Бечке конвенције о заштити озонског омотача“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 1/90.
- „Закон о ратификацији Конвенције о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 11/86, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 1/12 – др.пропис.
- „Закон о ратификацији Монреалског протокола о супстанцама које оштећују озонски омотач“, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, број 16/90, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, број 24/04, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, број 17/21.

12) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Климатске промене представљају велики проблем данашњице. Како би се Планета очувала и омогућио што квалитетнији живот свим живим бићима на Земљи, континуирано се ради на усавршавању постојећих технологија, посебно на преласку на зелене технологије, обновљиве изворе енергије и производе који мање загађују животну средину. Бројни покрети и организације који делују у том правцу за своје прокламоване циљеве имају очување здраве планете. Питање које се несумњиво намеће, након одређених покушаја и учињеног напретка у правцу очувања здраве животне средине, јесте питање предности и недостатака од предузетих активности. Јер, да би се, на пример, одређена зелена енергија могла произвести мора се употребити одговарајућа технологија која такође загађује животну средину. Посебно што сваки производ има свој одређени век трајања након чега се мора уништити, ускладиштити или поново прерадити са истим последицама. Све ово отвара питање на који начин индустријска цивилизација, која тежи континуираном расту, може произвести решења која ће задовољити стално растуће потребе, а да се при томе не доведе у питање лимит планете? Да ли смо покушавајући да се спасемо упали у сопствену замку? Јер, чињеница је да је здраве пијаће воде све мање, да је ваздух загађен а тиме и земља и храна коју конзумирамо.

Самим тим, још увек се није дошло до одговарајућих решења за ублажавање последица климатских промена. Сваке године се под окриљем организације Уједињених нација одржавају конференције које имају за циљ обавезивање што већег броја држава света на смањење властитих емисија загађујућих материја, које потичу са њихових територија. Бројни напори се чине у том правцу и многе међународне конвенције, као правни инструменти заштите животне средине, већ су донети. Имајући у виду да су климатске промене глобални проблем, с обзиром на то да загађење животне средине не познаје границе, то се само заједничким напором (свих) држава могу постићи задовољавајући резултати. Стога, остаје нам да видимо у ком правцу ће се убудуће кретати и развијати право климатских промена, које треба да буде адекватна подлога за даље активности и мере Републике Србије у правцу очувања здраве животне средине.

DEVELOPMENT OF THE CLIMATE CHANGE LAW

Abstract: Starting from numerous conferences held under the umbrella of the United Nations and conventions dealing with climate change, it is indisputable that there is a tendency towards the development of climate change laws. The regulation of this legal field requires the definition of terms, subjects, principles, and the place of the climate change law in the legal systems of states. In order to define the given terms as comprehensively as possible, a more detailed analysis of the meaning of the set of legal rules that may be included in this branch of the law is required. To this end, in the first place, the paper analyses the term climate change law and then gives a survey of the development of climate change law through consideration and analysis of international treaties intended as a global-level response to greenhouse gas concentration reduction. Following this, through the analysis of the development of climate change law in the European Union as well as on the national level, the climate change law is considered not only as an international law but as an internal one as well. In connection with the law of climate change, the issue of environmental responsibility, that is, responsibility for protection from the consequences of climate change, is of great importance. In this regard, the author presented an overview of current judicial practice. At the end of the analysis, an overview of the activities, level of preparedness, and compliance of our country in the field of climate change with the legal acquis of the European Union is presented. The author concludes that regardless of existing shortcomings in state practice, states remain responsible for complying with international obligations and for continuously raising awareness of the necessity of preserving a healthy environment.

Keywords: climate change law, UN Framework Convention on Climate Change, Kyoto Protocol, Paris Agreement, environmental responsibility.